ДӘРІС КЕШЕНІ

Пән: Тістің қатты тіндерінің тіс жегі және тіс жегі емес зақымдануы

Пән коды: TKTTZhTZhEZ 3307

ББ атауы: 6B10117 «Стоматология»

Оқыту сағаттарының көлемі (кредиттер): 120 сағат (4 кредит)

Курс және оқу семестрі: 3\6

Дәрістер көлемі: 8 сағат

Шымкент 2025

«Тістің қатты тіндерінің тіс жегі және тіс жегі емес зақымдануы» пәнінің дәріс кешені жұмыс оқу бағдарламасына (силлабус) сәйкес әзірленді және кафедра отырысында талқыланды.

Хаттама № 11 «26» 06 2025

Кафедра меңгерушісі м.ғ.к., доцент м.а. Л.О. Кенбаева

Лекция 1

1. Лекция тақырыбы: Терапевтік стоматологиядағы негізгі және қосымша тексеру әдістері. Терапевтік стоматологиядағы құжаттар.

2. Лекцияның мақсаты: Пациенттерді терапевтік стоматологияда тексерудің негізгі және қосымша әдістерімен таныстыру, сонымен қатар пациенттерді жүргізу үшін қолданылатын құжаттармен таныстыру, ақпаратты жүйелі түрде жинау және медициналық құжаттарды рәсімдеуді үйрету.

3. Лекцияның тезистері

1. Кіріспе

Терапевтік стоматология – тіс пен ауыз қуысының ауруларын (кариес, пульпит, периодонтит, шырышты қабық аурулары) алдын алу, диагностикалау және емдеуге бағытталған сала.
Негізгі кезең – пациентті кешенді тексеру, оған клиникалық бағалау, аспаптық әдістер және құжаттарды рәсімдеу кіреді.

2. Негізгі тексеру әдістері

Негізгі әдістер – әр пациентке жүргізілетін процедуралар, диагностика негізін құрайды:

1. **Анамнез жинау (өмір және ауру тарихы):**
   - Пациенттің шағымдары
   - Ауру тарихы
   - Жалпы денсаулық жағдайы және созылмалы аурулар
   - Дәріге аллергия
2. **Ауыз қуысының визуалды тексеруі:**
   - Тістер мен тіс етінің жағдайы
   - Шырышты қабықтың түсі
   - Қақ, кариозды тесіктер, тіс тасы бар-жоғы
3. **Пальпация және перкуссия:**
   - Тістер мен жұмсақ тіндердің сезімталдығын анықтау
   - Тістердің қозғалғыштығын тексеру
4. **Тістердің сезімталдығын тексеру:**
   - Ыстық және суық тесттер
   - Пульпаның электрлік қозғалғыштығы
5. **Функционалдық сынақтар:**
   - Жегу функциясы
   - Тіс қуысының қақпақтары мен тістердің түйілуі

3. Қосымша тексеру әдістері

Қосымша әдістер диагнозды нақтылау қажет болғанда қолданылады:

1. **Рентгенологиялық әдістер:**
   - Нысаналық рентген-суреттер
   - Панорамалық рентгенография
   - Күрделі жағдайларда компьютерлік томография (КТ)
2. **Зертханалық әдістер:**
   - Қан мен зәрдің жалпы анализі
   - Сілекейді зерттеу
   - Бактериологиялық зерттеулер
3. **Аспаптық және аппараттық әдістер:**
   - Электроодонтодиагностика

- Пародонтальды сынақтар
- Емдеу динамикасын бақылау үшін фотосуретке түсіру

4. **Мамандандырылған әдістер:**
   - Шырышты қабықтың биопсиясы
   - Микробиологиялық зерттеу

4. Терапевтік стоматологиядағы құжаттар

Құжат жүргізу емдеуді бақылау, заңдық қорғау және статистика үшін қажет:

1. **Ауру тарихы (амбулаторлық карта):**
   - Пациенттің жеке мәліметтері
   - Шағымдар және анамнез
   - Емдеу жоспары
2. **Келу журналы (амбулаторлық емдеуде):**
   - Келу күні
   - Процедуралар мен манипуляциялар
3. **Профилактикалық карталар мен жазбалар:**
   - Фторлау
   - Кәсіби гигиена
4. **Емдеуге келісім және пациенттің хабарланған келісімі**
5. **Қосымша зерттеулер мен консультацияларға бағыттар**

5. Қорытынды

Пациентті кешенді тексеру негізгі және қосымша диагностикалық әдістерді қамтиды. Құжаттарды дұрыс жүргізу емдеуді бақылауды қамтамасыз етеді және пациент пен стоматолог мүдделерін қорғайды.

4. Иллюстративтік материал: лекция презентациясы

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Гайворонский А.Л. — Терапевтік стоматология. Оқу құралы. М., 2022.
2. Егоров В.В., Иванова Н.П. — Стоматологиялық диагностика негіздері. СПб., 2021.
3. Андреева Л.А. — Клиникалық стоматология. Практикалық нұсқаулық. М., 2020.
4. Ұлттық клиникалық стоматология ұсынымдары, 2023.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Терапевтік стоматологияда негізгі тексеру әдістеріне қандай әдістер жатады?
2. Стоматологияда кемінде үш қосымша диагностикалық әдісті атаңыз.
3. Пациент анамнезіне қандай мәліметтер міндетті түрде енгізіледі?
4. Терапевтік стоматологияда қандай рентгенологиялық әдістер қолданылады?
5. Стоматологиялық клиникада пациенттерді жүргізу үшін қандай құжаттар міндетті?
6. Ауыз қуысының ауруларын емдеуде қосымша тексерудің рөлі неде?

Лекция 2

1. Лекция тақырыбы: Тістердің кариесі дамуы теориялары. Кариестің классификациясы. Дақ кезеңіндегі және бастапқы кариес: патогенезі, клиникасы және диагностикалық әдістері.

2. Лекцияның мақсаты: Кариес себептері мен даму механизмдері туралы білім қалыптастыру, оның кезеңдерін ажырата білу, клиникалық ерекшеліктерін және ерте сатыдағы

диагностикалық әдістерін меңгеру, бұл уақытылы профилактикалық және емдік араласуды жүргізуге мүмкіндік береді.

3. Лекцияның тезистері

1. Кіріспе

Тістердің кариесі – бұл тістің қатты тіндерінің созылмалы, локальды ауруы, микробтық факторлардың әсерінен эмаль мен дентиннің деминерализациясы мен зақымдануымен сипатталады.

Ерте диагностика және патогенезді түсіну сәтті емдеу мен профилактика үшін өте маңызды.

2. Тістердің кариесі дамуы теориялары

1. **Микробтық теория (бактериалды теория)**
   - Кариес негізгі себебі бактериялардың (Streptococcus mutans, Lactobacillus spp.) қызметі деп есептеледі.
   - Механизм: бактериялар тіс қақын қалыптастырады → көмірсуларды ферменттейді → қышқыл бөліп шығарады → эмальдің деминерализациясы жүреді.
2. **Химиялық теория**
   - Кариес ауыз қуысындағы қышқыл-сілтілі баланс бұзылуынан дамиды.
   - pH деңгейі мен сілекей құрамының рөліне назар аударады.
3. **Гипокальциемиялық теория**
   - Тіс тінінде кальций мен фтор жетіспеушілігі кариеске бейімділікті арттырады.
4. **Көпфакторлы теория**
   - Бактериалды фактор, диета, сілекей жағдайы, генетикалық бейімділік және гигиена үйлесуі.
   - Ең заманауи және жалпы қабылданған теория.

3. Кариестің классификациясы

3.1 Орналасуына қарай:

- Фиссуралық – азу тістердің жегі беттерінде
- Тістер аралық – тістер арасындағы контакт аймақтарында
- Жақастық (шекаралық) – тіс мойыны аймағында
- Тамырлық – тіс тамырында (цемент ашылған адамдарда)

3.2 Зақымдану тереңдігіне қарай:

1. Бастапқы кариес – эмальдің деминерализациясы, қуыс жоқ
2. Беткі кариес – эмаль зақымданған
3. Орташа кариес – дентиннің жоғарғы қабатын зақымдайды
4. Терең кариес – дентинді пульпаға дейін зақымдайды

3.3 Ағымына қарай:

- Қабынды (жедел)
- Созылмалы
- Қайталанатын

4. Дақ кезеңіндегі және бастапқы кариес

4.1 Патогенез

- Ақ дақ кезеңінде эмаль беткі деминерализацияға ұшырайды.
- Себептері: бактериялар бөліп шығаратын қышқылдар эмальға еніп, минералдарды ерітеді → ұяшық құрылымын түзеді.
- Бастапқы кариесте эмаль тереңірек зақымдалады, кейде жоғарғы дентинге жетеді.

4.2 Клиникалық көрініс

- **Дақ кезеңі:**
  - Эмаль бетінде ақ немесе мат ақ дақ

- Беткісі тегіс, тіс тәттіге немесе суыққа сезімтал
- **Бастапқы кариес:**
  - Эмальдың жергілікті қарауы (сары немесе қоңыр)
  - Сезімталдықтың артуы
  - Беті сәл тыртықты болуы мүмкін

4.3 Диагностикалық әдістер

1. Визуалды тексеру – түс, жылтырату өзгерістері, матты жерлерді анықтау
2. Зондтау – тегістікті абайлап анықтау (эмальді зақымдамай)
3. Фотометрия және транслюминирлеу – деминерализацияланған жерлерді анықтау
4. Рентгенологиялық әдістер – сирек, тек терең зақымдану күдігі болғанда
5. Флуоресценттік және лазерлік әдістер – ерте диагностика және реминерализацияны бақылау

5. Қорытынды

Кариестің ерте кезеңі профилактикалық шараларды (гигиена, фторлау, диета) сақтау арқылы кері қайтарылуы мүмкін. Даму теорияларын және классификацияны білу стоматологқа қауіп-қатты дұрыс бағалап, емдеу тактикасын таңдауға мүмкіндік береді.

4. Иллюстративтік материал: лекция презентациясы

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Гайворонский А.Л. — Терапевтік стоматология. М., 2022.
2. Андреева Л.А. — Клиникалық стоматология. Практикалық нұсқаулық. М., 2020.
3. Егоров В.В., Иванова Н.П. — Стоматологиялық диагностика негіздері. СПб., 2021.
4. Ұлттық клиникалық стоматология ұсынымдары, 2023.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Тістер кариесінің даму теорияларын атаңыз.
2. Кариестің микробтық теориясының мәні неде?
3. Кариесті зақымдану тереңдігіне қарай қалай классификациялайды?
4. Дақ кезеңіндегі кариесге тән белгілер қандай?
5. Бастапқы кариесті анықтау үшін қандай диагностикалық әдістер қолданылады?
6. Бастапқы кариес пен дақ кезеңіндегі кариестің патогенезі қалай ерекшеленеді?

Лекция 3

1. Лекция тақырыбы: Орташа және терең кариестің патогенезі, клиникасы және диагностикалық әдістері

2. Лекцияның мақсаты: Орташа және терең кариестің даму механизмдерін, клиникалық көрінісін және диагностикалық әдістерін терең меңгерту, бұл емдеудің оңтайлы тәсілдерін таңдауға және асқынуларды алдын алуға мүмкіндік береді.

3. Лекцияның тезистері

1. Кіріспе

Орташа және терең кариес – кариоздық процестің дамыған кезеңдері, бұл кезде зақымдану

дентинге жетеді, ал терең кариесте пульпаға жақындайды. Осы кезеңдерді ерте диагностикалау пульпит пен периодонтиттің алдын алу үшін өте маңызды.

2. Орташа кариес

2.1 Патогенез

- Процесс эмальдан дентинге таралады.
- Дентинде кариес дентин каналдары арқылы таралып, зақым аймағы айналасында қабыну реакциясын тудырады.
- Дентиннің бетті қабаттары жұмсарған, пигментацияланған, бірақ пульпа әлі қатыспаған.

2.2 Клиника

- Тіс тәтті, суық және ыстыққа сезімтал – қысқа уақытты, орташа қарқындылықта.
- Жегу беттерінде дентин түсінің өзгеруімен (сары, ашық қоңыр) кариоздық қуыс көрінеді.
- Ауырсыну сыртқы тітіркендіргіштерге әсер еткенде пайда болады, спонтанды ауырсыну әдетте жоқ.

2.3 Диагностикалық әдістер

1. Визуалды тексеру – дентин түсінің өзгеруі, қуыс болуы.
2. Зондтау – жұмсарған дентинді анықтау; пульпаны зақымдамау үшін абайлап жүргізіледі.
3. Рентгенологиялық зерттеу – дентин зақымдануын анықтау.
4. Тактильді және функционалды сынақтар – тітіркендіргіштерге реакцияны тексеру.

3. Терең кариес

3.1 Патогенез

- Зақымдану дентин арқылы пульпаға жақын жетеді.
- Пульпаға жақын аймақта реактивті дентин зонасы дамиды.
- Пульпа қабынумен жауап береді (бастапқыда кері қайтарылатын), емделмеген жағдайда пульпит ошақтары пайда болуы мүмкін.

3.2 Клиника

- Ауырсыну суық, ыстық, тәттіге және механикалық тітіркендіргіштерге пайда болады.
- Қысқа және ұзақ ауырсыну эпизодтары мүмкін.
- Тісте үлкен кариоздық қуыс көрінеді, дентин қоңырдан қараға дейін.
- Кейде тіс соққыға және қысымға жауап береді.

3.3 Диагностикалық әдістер

1. Визуалды тексеру – кең кариоздық қуыс, дентиннің қараюы.
2. Зондтау – жұмсақ, оңай жұмсартылған дентин, ауырсыну мүмкін.
3. Электроодонтодиагностика – пульпа реакциясын бағалау.
4. Рентгенография – зақымдану тереңдігін, пульпаға жақындығын анықтау.
5. Тактильді және функционалды сынақтар – суық және тәттінің әсеріне реакция.

4. Қорытынды

Орташа және терең кариес уақытылы анықтап, емдеуді талап етеді. Диагностика визуалды тексеру, зондтау және рентгенологиялық әдістердің үйлесуіне негізделеді. Патогенезді және клиниканы білу асқынулардың (пульпит, периодонтит) алдын алуға көмектеседі.

4. Иллюстративтік материал: лекция презентациясы

5. Ұсынылатын әдебиеттер

1. Гайворонский А.Л. — Терапевтік стоматология. М., 2022.
2. Андреева Л.А. — Клиникалық стоматология. Практикалық нұсқаулық. М., 2020.
3. Егоров В.В., Иванова Н.П. — Стоматологиялық диагностика негіздері. СПб., 2021.

4. Ұлттық клиникалық стоматология ұсынымдары, 2023.

6. Бақылау сұрақтары

1. Орташа кариестің патогенезі неден тұрады?
2. Орташа кариеске тән клиникалық белгілер қандай?
3. Орташа кариестің диагностикалық әдістері қандай?
4. Терең кариестің патогенезі орташа кариестен қалай ерекшеленеді?
5. Терең кариес клиникалық тұрғыдан қалай көрінеді?
6. Терең кариесті анықтау үшін ең ақпаратты диагностикалық әдістер қандай?

Лекция 4

1. Лекция тақырыбы: Терапевтік стоматологияда қолданылатын ауырсынуды басу әдістері

2. Лекцияның мақсаты: Терапевтік стоматологиядағы ауырсынуды басу әдістері туралы жүйелі түсінік қалыптастыру, олардың түрлерін, көрсеткіштерін, қарсы көрсеткіштерін және қолдану принциптерін үйрену, емдеуді қауіпсіз және тиімді жүргізу үшін.

3. Лекцияның тезистері

1. Кіріспе

Ауырсынуды басу стоматологиялық емдеудің маңызды кезеңі болып табылады, ол манипуляцияларды ауырсынусыз орындауға, пациенттің стрессін азайтуға және емнің сапасын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Терапевтік стоматологияда жергілікті және жалпы анестезия қолданылады.

2. Ауырсынуды басу әдістері

2.1 Жергілікті анестезия

Перифериялық нерв деңгейінде ауырсыну импульстарын блоктау үшін қолданылады.

Түрлері:

1. **Инфильтрациялық анестезия**
   - Анестетикті тіс түбірі айналасындағы тіндерге енгізу.
   - Белгілі бір тіс пен оны қоршаған тіндер ауырсынусыз болады.
   - Жоғарғы жаққа төменгі жаққа қарағанда жиі қолданылады.
2. **Проводниковая анестезия (нәруыздық блок)**
   - Нервтің негізгі ірі саласын блоктайды, мысалы:
     - Төменгі жақ нерві (төменгі альвеолярлық анестезия)
     - Көз астындағы нерв (жоғарғы жақ)
   - Бірнеше тіс немесе кең аумақты емдеуде қолданылады.
3. **Аппликациялық анестезия**
   - Анестезиялық гельдер немесе спрейлерді шырышты қабатқа қолдану.
   - Инъекция кезінде немесе беткі процедураларда ауырсынуды азайту үшін қолданылады.

Қолданылатын препараттар:

- Лидокаин, артикаин, мепивакаин, ультракаин және т.б.
- Таңдау процедура ұзақтығына, пациенттің жағдайына және қарсы көрсеткіштерге байланысты.

2.2 Жалпы анестезия

Терапевтік стоматологияда сирек қолданылады, негізінен жергілікті анестезияны қолдану мүмкін болмаған жағдайда:

- Психикалық бұзылыстар, паникалық шабуылдар, жергілікті анестетиктерге аллергия.

- Әдістер: ингаляциялық (азот оксидімен седация), веналық препараттар.

2.3 Қосымша ауырсынуды басу әдістері

- **Компьютерлік анестезия (C-CLAD жүйелері)** — анестетикті басқарылатын енгізу, инъекция кезінде ауырсынуды азайту.
- **Салқын арқылы ауырсынуды азайту** — мұз немесе салқын аппликацияларды қолдану.
- **Физикалық әдістер** — діріл, қысым (перифериялық рецепторларды тітіркендіру арқылы ауырсынуды азайту).

3. Көрсеткіштері және қарсы көрсеткіштері

Көрсеткіштері:

- Кез келген ауыр стоматологиялық манипуляцияларды орындау.
- Кариес, пульпит, периодонтит емдеу.
- Хирургиялық араласулар (тістерді жұлу, абсцесс ашу).

Қарсы көрсеткіштері (жергілікті анестезия үшін):

- Анестетиктерге аллергия
- Ауыр жүрек-қан тамыр аурулары (кейбір адреналин қосылған анестетиктер)
- Қанның ұю бұзылыстары (блоктар үшін)

4. Қорытынды

Ауырсынуды басу әдісін таңдау процедура көлемі мен сипатына, пациенттің жағдайына, жасына және қосымша ауруларға байланысты. Дұрыс қолдану емдеудің тиімділігін және пациенттің психологиялық жайлылығын қамтамасыз етеді.

4. Иллюстративтік материал: лекция презентациясы

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Гайворонский А.Л. — Терапевтік стоматология. М., 2022.
2. Андреева Л.А. — Клиникалық стоматология. Практикалық нұсқаулық. М., 2020.
3. Егоров В.В., Иванова Н.П. — Стоматологиялық диагностика және ауырсынуды басу негіздері. СПб., 2021.
4. Заманауи жергілікті анестезия әдістері бойынша әдебиеттер

6. Бақылау сұрақтары:

1. Терапевтік стоматологияда қандай жергілікті анестезия түрлері қолданылады?
2. Инфильтрациялық және проводниковая анестезия арасындағы айырмашылық неде?
3. Жергілікті анестезияның негізгі препараттарын және олардың ерекшеліктерін атаңыз.
4. Жалпы анестезия терапевтік стоматологияда қандай жағдайларда қолданылады?
5. Инъекция кезінде ауырсынуды азайту үшін қандай қосымша әдістер қолданылады?
6. Жергілікті анестезияны қолдануға қарсы көрсеткіштерді атаңыз.

Лекция 5

1. Лекция тақырыбы: Тістердегі кариесті алдын алудың аспаптық әдістері

2. Лекция мақсаты: Тістердегі кариесті алдын алудың аспаптық әдістерін жүйелі түсіну, олардың жұмыс принциптері, көрсеткіштері мен тиімділігін білу, сондай-ақ әртүрлі пациенттерге оңтайлы әдістерді таңдауды үйрену.

3. Лекция тезистері

1. Кіріспе

Кариесті алдын алу – қазіргі стоматологияның негізгі аспектісі, ол тіс тіндерінің бұзылуын

болдырмауға бағытталған. Аспаптық алдын алу әдістері тіс бетіндегі қабыршақ пен тасты кетіруге, эмальды нығайтуға және кариоздық процесстің дамуын алдын алуға көмектеседі. Оларды үйдегі гигиеналық шаралармен бірге жүйелі қолдану тістерді қорғауды арттырады.

2. Кариесті алдын алудың негізгі аспаптық әдістері

2.1 Кәсіби ауыз қуысының гигиенасы

- Ультрадыбыстық скейлерлер, қол құралдары (кюреттер, зондар) және полировкалық насадкалар арқылы тіс қабыршағы мен тасты алып тастау.
- **Көрсеткіштері:** тіс қабыршағы мен тастың жиналуы, кариес қаупінің жоғары болуы.
- **Әсері:** бактериялық жүктемені азайту, десна қабынуы мен кариесті алдын алу.

2.2 Air-Flow (әуе-тасу әдісі)

- Тіс бетінде жұмсақ қабыршақ пен пигментацияны ауа, су және ұнтақ (кальций карбонаты немесе глицин) қоспасымен жою.
- **Көрсеткіштері:** кәсіби тіс тазалау, фторлау немесе фиссураны герметизацияға дайындау.
- **Артықшылығы:** жылдам, ауырсынусыз, эмальға жұмсақ әсер етеді.

2.3 Фторлау және реминерализация

- Эмальды нығайту үшін фтор құрамды гельдер, пасталар, лактар қолдану.
- **Механизм:** фтор эмальдың кристалды құрылымын күшейтеді, қышқылдарға төзімділігін арттырады, реминерализацияға ықпал етеді.
- **Қолдану әдістері:** аппликациялар, лактар, гельдер, кәсіби тазалаудан кейін тістерді жабу.

2.4 Фиссураларды герметизациялау

- Терең жегілетін фиссураларды арнайы герметизациялайтын материалдармен жабу.
- **Көрсеткіштері:** балалар мен ересектерде терең фиссуралар, кариес қаупі жоғары.
- **Әсері:** қиналатын жерлерде қабыршақ пен бактериялардың жиналуын алдын алу.

2.5 Лазерлік өңдеу

- Эмальдың кариеске төзімділігін арттыру үшін лазер қолдану.
- **Механизм:** эмаль құрылымын өзгерту, беткі қабаттағы бактерияларды жою.
- **Көрсеткіштері:** балалар мен ересектерде кариес қаупі жоғары болғанда қосымша профилактика.

2.6 Тістерді жылтырату

- Қабыршақ жойылғаннан кейін тістерді арнайы пасталар мен резинкалармен жылтырату.
- **Әсері:** қабыршақтың жиналуын алдын алу және кариес қаупін төмендету.

3. Қорытынды

Кариесті алдын алудың аспаптық әдістері тіс тіндерінің бұзылуын тиімді түрде алдын алады, эмальды нығайтады және қабыну процесстерінің қаупін төмендетеді. Оларды жеке гигиенамен бірге жүйелі қолдану тістерді қорғаудың жоғары деңгейін қамтамасыз етеді.

4. Иллюстративтік материал: лекция презентациясы

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Гайворонский А.Л. — Терапевтік стоматология. М., 2022.
2. Андреева Л.А. — Клиникалық стоматология. Практикалық нұсқаулық. М., 2020.
3. Егоров В.В., Иванова Н.П. — Стоматологиялық ауруларды алдын алу негіздері. СПб., 2021.
4. Ұлттық клиникалық стоматология ұсыныстары, 2023.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Стоматологияда кариесті алдын алудың қандай аспаптық әдістері қолданылады?
2. Кәсіби ауыз қуысының гигиенасы неден тұрады және қандай құралдар қолданылады?
3. Air-Flow әдісі қалай жұмыс істейді және қашан қолданылады?
4. Эмальды реминерализациялаудың қандай әдістері белгілі?
5. Фиссураларды герметизациялау дегеніміз не және не үшін жүргізіледі?
6. Лазерлік өңдеу қалай кариестің алдын алуға ықпал етеді?

Лекция 6

1. Лекция тақырыбы: Тіс қатты тіндерінің некариозды зақымданулары. Флюороз: классификациясы, этиологиясы, клиникасы, диагностикасы, емі

2. Лекция мақсаты: Тіс қатты тіндерінің некариозды зақымдануларымен таныстыру, ең көп таралған некариозды аурулардың бірі ретінде флюорозды қарастыру, оның себептері, клиникалық көріністері, диагностика әдістері және емдеу тәсілдерін үйрету.

3. Лекция тезистері

1. Кіріспе

Тіс тіндерінің некариозды зақымданулары – бұл тістің құрылымы мен түсінің өзгерістері, олар кариестік процессқа байланысты емес. Оларға мыналар жатады:

- Флюороз
- Эмаль гипоплазиясы
- Тіс эрозиясы
- Травматикалық зақымданулар
- Абразия және атрофия

Бұл жағдайлар эстетикалық ақауларға, тістердің сезімталдығының артуына және кейде кариеске бейімділікке әкелуі мүмкін.

2. Флюороз

2.1 Эпидемиология және этиология

- Флюороз – тістердің дамуы кезеңінде ағзаға шамадан тыс фтор түсуінен туындайтын созылмалы ауру.
- Шамадан тыс фтордың негізгі көздері:
  - Фторидтер деңгейі жоғары су (>1,5 мг/л)
  - Қате қолданылған фторлы тіс пасталары мен препараттар
  - Фторға бай тағамдар мен сусындар
- Ең сезімтал кезең – 8 жасқа дейінгі бала шақ, тіс түбірлері қалыптасқан кезең.

2.2 Флюороз классификациясы

1. **Жеңіл дәрежесі:**
   - Эмальда ақ саз тәрізді дақтар
   - Беті тегіс, тіс құрылымы бұзылмаған
2. **Орташа дәрежесі:**
   - Ақ немесе сары түсті дақтар
   - Кейбір гипоплазия аймақтары мүмкін
   - Беті сәл деректелген
3. **Ауыр дәрежесі:**
   - Қоңыр пигментация, айқын гипоплазия
   - Беті тесікті, дөңгеленген
   - Сынулар мен жарықтар болуы мүмкін

2.3 Клиникалық көрінісі

- Эстетикалық ақаулар: ақ сызықтар, дақтар, дақтану, сары немесе қоңыр аймақтар
- Тістердің температуралық және химиялық тітіркендіргіштерге сезімталдығының артуы
- Эмаль беті микрожарқыраулар мен жарықтармен деректелген болуы мүмкін
- Көбінесе алдыңғы және үлкен азу тістер зақымданады

2.4 Диагностика

- Көзбен қарау – дақтарды, эмаль түсі мен құрылымын анықтау
- Фотофиксация – аурудың прогрессін бақылау үшін
- Рентгенография – сирек қолданылады, қосымша патологияларды шығару үшін
- Анамнез жинау – фтор көздерін, тіс түбірлерінің қалыптасу уақытын, жеке сезімталдықты анықтау

2.5 Емдеу және профилактика

2.5.1 Профилактика

- Ішетін судың фтор мөлшерін бақылау
- 8 жасқа дейін балаларға фторлы құралдарды шектеу
- Дұрыс диета: жеткілікті кальций мен витаминдер

2.5.2 Емдеу

- **Жеңіл дәрежесі:** кәсіби гигиена, реминерализация терапиясы (фторлау, кальций препараттары)
- **Орташа дәрежесі:** эстетикалық түзету – микроабразия, ағарту, композитті реставрациялар
- **Ауыр дәрежесі:** кешенді қалпына келтіру – винирлер, коронкалар, заманауи композитті материалдарды қолдану

3. Қорытынды

Флюороз – эмаль қалыптасу кезеңінде шамадан тыс фторға байланысты тіс қатты тіндерінің некариозды зақымдануы. Ерте диагностика, профилактика және жеке емдеу тәсілі тістердің функционалдығын және эстетикасын сақтауға мүмкіндік береді.

4. Иллюстративтік материал: лекция презентациясы

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Гайворонский А.Л. — Терапевтік стоматология. М., 2022.
2. Андреева Л.А. — Клиникалық стоматология. Практикалық нұсқаулық. М., 2020.
3. Егоров В.В., Иванова Н.П. — Тіс қатты тіндерінің некариозды зақымданулары. СПб., 2021.
4. Ұлттық клиникалық стоматология ұсыныстары, 2023.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Тіс қатты тіндерінің некариозды зақымдануларына не жатады?
2. Флюороз дегеніміз не және оның этиологиясы қандай?
3. Флюорозды ауырлық дәрежесіне қарай қалай классификациялайды?
4. Флюороздың клиникалық көрінісі қандай?
5. Флюорозды диагностикалау әдістері қандай?
6. Флюорозды емдеу және профилактикада қандай тәсілдер қолданылады?

Лекция 7

1. Лекция тақырыбы: Эмаль гипоплазиясы: классификациясы, этиологиясы, клиникасы, диагностикасы, емі

2. Лекция мақсаты: Эмаль гипоплазиясы туралы түсінік қалыптастыру, оның классификациясын, даму себептерін, клиникалық көріністерін, диагностика әдістерін және қазіргі заманғы емдеу тәсілдерін зерттеу, бұл патологияны тиімді анықтау және түзетуге мүмкіндік береді.

3. Лекция тезистері

1. Кіріспе

Эмаль гипоплазиясы – тіс эмалінің жергілікті немесе жалпы қалыптасуының бұзылуы, эмаль қалыңдығының азаюы, құрылымының және түсінің өзгеруі арқылы көрінеді. Бұл жағдай тіс қатты тіндерінің некариозды зақымдануларына жатады және тістердің сезімталдығын арттырып, кариеске бейімділікті күшейтуі мүмкін.

2. Эпидемиология және этиология

2.1 Эмаль гипоплазиясының себептері

Себептер ішкі (эндогенді) және сыртқы (экзогенді) болып бөлінеді:

- **Эндогенді себептер:**
  - Генетикалық бұзылыстар (амелогенездің толық емес дамуы)
  - Метаболикалық аурулар (гипокальциемия, рахит)
  - Эндокриндік бұзылыстар (гипотиреоз, гипопаратиреоз)
  - Тістердің қалыптасу кезеңінде жүйелік аурулар
- **Экзогенді себептер:**
  - Тіс зачаткасына зақым келуі
  - Балалық шақтағы инфекциялық аурулар (кір, скарлатина)
  - Дәрі-дәрмек интоксикациясы (мысалы, тетрациклиндік препараттар)
  - Қоректік заттардың жетіспеушілігі (кальций, D витамині, фосфор)

3. Эмаль гипоплазиясының классификациясы

1. **Нүктелі гипоплазия** – эмаль бетінде кішігірім ойыстар немесе дақтар
2. **Сызықты гипоплазия** – эмальда кесетін шетке параллель сызықтар немесе бороздалар
3. **Жалпы гипоплазия** – көптеген тістер зақымданған, эмаль жұқа және дефектілі
4. **Амелогенездің толық емес дамуы** – мұрагерлік форма, эмаль құрылымының бұзылуымен

4. Клиника

- Эмаль түсінің өзгеруі: ақ, сары немесе қоңыр дақтар
- Тіс бетінің деректелгендігі, ойыстар немесе бороздалар
- Температуралық және химиялық тітіркендіргіштерге сезімталдықтың артуы
- Эмаль құрылымының бұзылуына байланысты кариеске бейімділік
- Әсіресе алдыңғы тістерде эстетикалық ақаулар

5. Диагностика

1. Көзбен қарау – дақтар, бороздалар, деректелген бет
2. Зондтау – эмальдің жұмсақтығы немесе тегістігі
3. Рентгенография – сирек, дентин құрылымын бағалау үшін
4. Анамнез жинау – тістердің қалыптасу кезеңіндегі себептер (аурулар, зақымдар, дәрілер)
5. Фото және динамикалық бақылау – емдеу жоспарын жасау үшін

6. Емдеу

6.1 Консервативтік емдеу

- Эмальды реминерализациялау (фторлау, кальций препараттары)
- Кәсіби тіс гигиенасы

- Кариес пен травматизациядан қорғау

6.2 Эстетикалық және қалпына келтіретін стоматология

- Композиттік реставрациялар – эмаль дефектілерін жабу
- Микроабразия – беткі дефектілерді алып, эмаль бетін тегістеу
- Винирлер және коронкалар – айқын эстетикалық және функционалдық бұзылыстарда
- Тістерді ағарту – түсті жақсарту қажет болған жағдайда

7. Қорытынды

Эмаль гипоплазиясы – ерте анықтау және кешенді емдеуді қажет ететін маңызды некариозды зақымдану. Себептерін, клиникалық көрінісін және қалпына келтіру әдістерін білу тіс қатарының функционалдығын және эстетикасын сақтауға мүмкіндік береді.

4. Иллюстративтік материал: лекция презентациясы

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Гайворонский А.Л. — Терапевтік стоматология. М., 2022.
2. Андреева Л.А. — Клиникалық стоматология. Практикалық нұсқаулық. М., 2020.
3. Егоров В.В., Иванова Н.П. — Тіс қатты тіндерінің некариозды зақымданулары. СПб., 2021.
4. Ұлттық клиникалық стоматология ұсыныстары, 2023.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Эмаль гипоплазиясы дегеніміз не және ол қандай тіс зақымдануларына жатады?
2. Эмаль гипоплазиясының себептері қандай?
3. Эмаль гипоплазиясын қалай классификациялайды?
4. Гипоплазияның клиникалық белгілері қандай?
5. Гипоплазияны анықтау үшін қандай диагностика әдістері қолданылады?
6. Эмаль гипоплазиясын емдеуде қандай тәсілдер қолданылады?

Лекция 8

1. Лекция тақырыбы: Патологиялық тіс тозуы: классификация, этиология, клиника, диагностика, емдеу әдістері

2. Лекция мақсаты: Патологиялық тіс тозуын, оның себептерін, клиникалық көріністерін, диагностика әдістерін және емдеу тәсілдерін жүйелі түрде түсіндіру арқылы тіс қатарының функционалдығын және эстетикасын сақтауды үйрету.

3. Лекция тезистері

1. Кіріспе

Патологиялық тіс тозуы (ПТТ) – тіс қатты тіндерінің (эмаль және дентин) физиологиялық нормадан асатын жылдам және шамадан тыс тозуы. ПТТ прикус бұзылуына, тіс сезімталдығының артуына, эстетикалық дефектілерге және шайнау аппаратының функционалдық бұзылыстарына әкелуі мүмкін.

2. Этиология

2.1 Ішкі (эндогенді) факторлар:

- Прикус бұзылыстары (темпоромандибулярлық буын дисфункциясы)
- Бруксизм (түнде тістерді қысып немесе үйкелеу)
- Тістердің дұрыс орналаспауы, тығыздық

- Эмальдың әлсіздігіне генетикалық бейімділік

2.2 Сыртқы (экзогенді) факторлар:

- Қатты және абразивті тағам
- Кислоталы тағамдарды шамадан тыс тұтыну (қышқылдық эрозия)
- Тістің дұрыс тазаланбауы (қатты щетка, абразивті пасталар)
- Зиянды әдеттер (қатты заттарды тістеп үзу, бөтелке ашу тістермен)

3. Классификация

3.1 Локализация бойынша:

1. Физиологиялық тозу – жастағы жевательная беттерінің табиғи тозуы
2. Патологиялық:
   - **Коронковая (окклюзиондық)** – жевательная беттерінің тозуы
   - **Боковая (шеечная, контактная)** – контактты беттерінің тозуы

3.2 Ауырлық дәрежесі бойынша (Smith және Knight):

1. Жеңіл – эмаль тозған, дентиннің ашылуы минималды
2. Орташа – дентиннің айқын тозуы, коронка биіктігінің азаюы мүмкін
3. Ауыр – тістің айтарлықтай тозуы, прикус биіктігінің төмендеуі, кейде пульпаның ашылуы

3.3 Механизм бойынша:

- Механикалық (абразия) – абразивті заттармен байланысынан
- Химиялық (эрозия) – қышқылдардың әсерінен
- Аралас – механикалық және химиялық тозудың үйлесімі

4. Клиника:

- Тіс коронкаларының биіктігінің төмендеуі
- Жевательная беттердің тегістелуі және деректелгендігі
- Температуралық және химиялық тітіркендіргіштерге сезімталдықтың артуы
- Прикус және бет өзгерістері (ауыр жағдайда төменгі бет аймағы қысқарады)
- Тіс трещиналары және сынуы мүмкін

5. Диагностика:

1. Көзбен қарау – эмаль және дентиннің тозуы, жарықтар
2. Зондтау және пломбалау – дефекттердің тереңдігі мен локализациясын бағалау
3. Слепок алу және окклюзияны бағалау – тозу дәрежесін модельдеу
4. Фотофиксация – прогрессияны бақылау
5. Рентгенография – тамырлар мен дентин жағдайын анықтау

6. Емдеу әдістері

6.1 Консервативтік емдеу:

- Реминерализациялық терапия (фторлы гельдер, лактар)
- Профилактикалық тіс гигиенасы
- Диетаны бақылау, абразивті және қышқыл тағамдарды шектеу

6.2 Қалпына келтіру емдеуі:

- Композиттік реставрациялар – тіс коронкасын қалпына келтіру
- Винирлер және коронкалар – айқын эстетикалық дефектілерде
- Окклюзиондық шиналар – бруксизм және прикус бұзылыстарында
- Ортодонтикалық емдеу – прикус коррекциясы

7. Қорытынды:

Патологиялық тіс тозуы – прогрессирлейтін некариозды зақымдану, оны уақытылы анықтау және кешенді емдеу қажет. Себептерін, классификациясын және клиникалық көрінісін түсіну тіс қатарының функционалдығын және эстетикасын тиімді сақтауға мүмкіндік береді.

4. Иллюстративтік материал: лекция презентациясы

5. Ұсынылатын әдебиеттер:

1. Гайворонский А.Л. — Терапевтік стоматология. М., 2022.
2. Андреева Л.А. — Клиникалық стоматология. Практикалық нұсқаулық. М., 2020.
3. Егоров В.В., Иванова Н.П. — Тіс қатты тіндерінің некариозды зақымданулары. СПб., 2021.
4. Smith B.G., Knight J.K. — Tooth Wear: Etiology and Clinical Aspects. 1984.

6. Бақылау сұрақтары:

1. Патологиялық тіс тозуы дегеніміз не және ол физиологиялық тозудан қалай ерекшеленеді?
2. Патологиялық тіс тозуына қандай ішкі және сыртқы себептер әкеледі?
3. ПТТ-ны локализация және ауырлық дәрежесі бойынша қалай классификациялайды?
4. Патологиялық тіс тозуының клиникалық белгілері қандай?
5. ПТТ-ны анықтау үшін қандай диагностика әдістері қолданылады?
6. Патологиялық тіс тозуын емдеудің қандай тәсілдері бар?